

EGY SZOBOR STÁCIÓI

ÍRTA: Szunyogh László

A köztéri szobrok élete sok esetben legalább olyan érdekesek, mint az embereké. A szobor az örökkévalóságnak készül, legalább is a szobrász minden esetben így tervezi, de a történelem sok esetben azonban beleszól a folyamatokba.

Mi történhet egy szoborral? Sok minden. Például, ha alapanyaga nem áll ellent a természet erőinek, akkor elpusztul. Ha időtálló anyagból, kőből vagy fémből készült, akkor ledönthetik. Ez többször előfordult, a társadalmi rendszerek fordulópontjain, forradalmak és háborúk idején megszokottak is tekinthetők. Nem feltétlenül elfogadottak ezek a cselekedetek, de az ember már csak ilyen – ami valamiért nem tetszik, azt előszeretettel pusztítja, sok esetben akár érthető is a rombolás.

Az öncélú rongálás már kevésbé tolerálható, mint ahogy a lopás sem. A motiváció minden esetben az egyéni haszonszerzés. Nem azért, hogy valakinek a kertjét díszítse a köztéri műtárgy, hanem hogy megfelelő pénzüsszeget kapjon fáradságos „munkájáért”. Érdekes, hogy e tekintetben a kőszobrok védeltségét élveznek, ellentétben a fémszobrokkal, főleg a bronzszobrok vannak veszélyben.

Jelenlegi történetünk az 1950-es évekre nyúlik vissza. Akkor jellemző volt, hogy a szocialista kultúrpolitika kiemelt figyelmet szentelt a köztéren elhelyezett plasztikákra. A sok-sok felszabadulási emlékmű mellett gombamód nőttek a Lenin-munkás-paraszt témájú szobrok. Az akkor épült lakótelepeken lányok-asszonyok szocialista-realista formái voltak a jellemzőek. Itt-ott egy-egy állatszobor tarkította a választékot, absztrakt térplasztika „természetesen” nem kerülhetett köztérre sem.

Rákospalotán a Kozák téri Általános Iskola előtti park is alkalmas hely volt arra, hogy ott szobrot állítsanak fel. Adott egy viszonylag tágas tér, az iskola egyemeletes épület-tömbje is szép háttérrel biztosít a leendő műalkotásnak. Az illetékeseknek kellett eldönteniük, hogy mi kerülhet oda. Dokumentumok és visszaemlékezések hiányában csak feltételezhetjük a folyamatokat. Az iskola előtti parkot leginkább a gyerekek használták. Az ötvenes években a gyermeklétszám meglehetősen magas volt, a terület nap mint nap erőteljes

László Gábor: Leány című szobra
(FOTÓ: VARGA GÁBOR VARGOSZ)

használatban lehetett. Iskolai szünetekben, órák után délután is. Valószínű, hogy sok füves terület nem maradhatott meg, inkább homokos-kavicsos pusztaságot láthattak az arra járók. Ezt a teret kellett feldíszíteni valamilyen térplasztikával. Volt-e pályázat a megvalósításra, vagy megbízással történt a kivitelezés, nem tudjuk, pedig érdekes lenne tudni, hogy miként találták meg végül a felállított művet, mely egy közel életnagyságú leányszobor volt. A választás szerencsés és életszerű is, hiszen az iskolai környezethez jól illeszkedik egy 10-12 éves kislány szobra. A park északi oldalán, az iskola épületének középvezetékében állították fel a „leányt”. Általában jellemző volt, hogy posztamensre helyezték a szobrokat, „ő” is nagyjából egy méter magasságból tekinthetett a szemlélőkre. 1955-ben a Kozák tér kapott egy kedves műalkotást. Az avatásról nincs információ, a múlt ködös homályába veszett. Valószínű, hogy volt, de elfeledett az ünnepség, a műsor, és a fehér leplet lerántó fontos elvtárs személye is.

A szobor

A szobor életnagyságban ábrázol egy fiatal, kb. 10-12 éves leányt. Stílusát tekintve realista alkotás. Jó szobor, a megfogalmazása pontos, a kivitelezés magas színvonalú. A leányalak egyszerű ruhája nem takarja a tizenéves lány természetesen szép alakját. A kompozíció egyszerű, a figura jobb lába lazán behajlítva. Ettől a szobor nyugodt hangulatú, melyet a könyvet tartó kezek még inkább hangsúlyoznak. A leány arca kimondottan szép, haja kétoldalt hosszú copfban végződik. Az arc előre néz, tekintete fűkészően tekint a távolba.

Nem ismert a folyamat, melynek alapján a műalkotás megvalósult, ismerjük viszont László Pétert, a szobrászművészt és hogy 1955-ben adták át a szobrot. A köztéri szobor kisplasztikai változata, mint a kiinduló alpmű akár évekkal ezelőtt is elkészülhetett. Ez a kérdés nem olyan érdekes, mint ahogy inkább az a tény, hogy a szobornak címet is adtak. Az 50-es években jellemző volt a szocialista realizmus,

azaz csak ez a stílus lehetett elfogadott, főleg köztéri szobrok esetén (talán kivételnek tekinthetők az állatszobrok). Arra nagyon kíváncsi lennék, hogyan „vették át” ezt a szobrot, mert attribútumai alapján - azt gondolom - kérdések fogalmazódnak meg.

A szobor neve: *Úttörő lány*. Az úttörők nyakukban vörös nyakkendőt hordtak, szobortalapzaton mindenképpen, viszont a mi leánykánkon nincs ilyen jelzés. Nincs a kezében virág, békegalamb vagy olajág sem. Egy könyvet tart, nem határozható meg, hogy tankönyv az vagy szépirodalmi mű. Álló alakja nem mutat erőt, nem fejezi ki a kor szellemét. Akkor hogyan kerülhetett a térre. Lehet persze belelátni, hogy a kislány a jövő kommunista nemzedéke, kezében a könyv, azaz a tudás feltétele. A bírálóbizottság talán a távolba néző szemekben is a „dicső” jövőt láthatta. A szobrász talán megjegyezhetette, hogy úgymint mindenki úttörő, így akár van rajta nyakkendő akár nincs, a lényegen nem változtat (ez azért nem volt teljes mértékben igaz). Meggyőződésem, hogy a szobor csak úgy „léphetett” a posztamensre, hogy megfelelő nevet kapott. Végeredményben ez az elvi kérdés megoldódott, László Péter szobra elfoglalhatta méltó helyét.

A szobrász

László Péter 1918-ban született. 1945-49 között járt a Képzőművészeti Főiskolára. Mesteri Erdey Dezső, Ferenczi Béni és Pátzay Pál voltak. A háború után köztéri szobrok restaurálásában vett részt, többek között a Rákóczi lovas-szobránál. 1954-ben Szocialista Kultúráért Érdemrend kitüntetést kapott. 1962-1981 között a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán rajztanár. Szobrait elsősorban bronzból készíti, közvetlenül az első tervről, agyag és plasztilin formákról öntette ki a kész műveket. Alkotásaira a klasszicizáló felfogás jellemző, a domborműveknél a stilizálás és dekoratívizálás eszközeivel is élt. Élete későbbi szakaszában az erdők vadjairól készített realista plasztikákat. 2012. augusztus 13-án, 94 éves korában halt meg.

A szobrot hamar megszokták a gyerekek, az arra járó felnőttek is szívesen tekinthettek rá., az addig kopár és jellegtelen tér hangulata előnyére változott. A Kozák tér a hatvanas években lényegesen nagyobb forgalmat bonyolított le. Itt volt a 47-es jelzésű autóbussznak a végállomása, itt állt meg a 96-os járat is, az iskola előtt gyülekeztek a tanulók. Az ötvenes-hatvanas években a gyermeklétszám igen magas volt. Az Úttörő lány magasból nézhetett az alatta kavargó tömeget. A becsöngetés után 8 órára mindig kiürült a tér, azután délutánra újra benépesült a terület, a napközisek foglalták el a játékidőben a teret. Estére elcsendesedett a városrész, éjjel csak néhány lámpa próbálta elűzni a sötétséget.

Visszaemlékezésekből tudható, hogy a „közszej” elkeresztelte a szobrot. A hivatalos „Úttörő lány” csak a Képzőművészeti Szakhatóság és a XV. kerületi Tanács leltárívein szerepelt. Új neve „Kozák Olga” lett. Így elég anakronisztikusra sikerült, hiszen a vezetéknév a terre, a keresztnév a „mozgalmi” múltjára utalt. (Csak érdekességként vetem fel, hogy ha a tér eredeti neve maradt volna, akkor Madách Olgának hívnák?) „Kozák Olga” végignézhette a történelem és a rákospalotai helytörténet eseményeit. Láthatta az 1956-os forradalom eseményeit, nyomon követhette az iskolai ünnepeket, részt vehetett filmforgatásokon is. Láthatta, hogyan cseperednek fel a kis elsősök és nyolc év után hogyan ballagnak el az általánosból. Érzékelhette, hogy egyre csökken a Kozákba járó tanulók létszáma, kevesebben fociznak a padokkal határolt szabad téren. Feltűnt neki, de igazán nem zavarta, hogy egyre ritkábban látott ünneplőbe öltözött úttörőt, de még kisdobost sem. Megváltozott a világ. Közlekedett a rendszerváltás folyamata.

„Kozák Olga” addigi nyugodt élete is megváltozott. Felavatása óta nem volt problémája, esténként elmélkedhetett a napi történeteken, nem piszkálta senki, tiszteletben tartották fiatal korát. Szeretetet kapott, olyan volt már, mintha örökké ott állt volna a téren. Az 1980-as évek végén észlelte, hogy esténként fiatalok kezdtek gyülekezni. Eddig csak a szerelmespárokat látott éjjelente a padoknál. Ők csendben voltak, talán észre sem vették *Olgát*. Az új jövevények hangoskodtak, cigarettáztak, néha kavicsokkal dobálták meg a szobrot. Ahogy lenni

szokott, a fiúk erejüket fitogtatván, lökdödni is kezdték a meglehetősen erős talapzaton álló leányalakot. Nem tudni mennyi ideig, hány éjszaka telt el így, de az erőszakos események következtében *Kozák Olga* veszélyesen elvált a talapzattól. Szerencsére nem döntötték le, agyon sem ütött senkit.

Reggel felfedezték, hogy mi történt. Az iskolaigazgatója telefonált az illetékeseknek. Váratlan helyzet, tanácsalansággal párosulva. Kik voltak? Milyen céllal rongálták a szobrot? Mit csináljanak? Mi a teendő? Megannyi kérdés, amely válaszra várt. A szobor nem maradhatott ott, visszatenni a helyére sem lehet. A rögzítés elvált, annak idején a kivitelezők nem számoltak az „erős” fiatalokra. Ideiglenes megoldásként legalább négy erős férfi becipelte a szobrot az iskolába. A lépcsőház fordulójában felállították a fal mellé. – Ott jó lesz, – mondván, szem előtt van... Teltek-múltak a napok, a téren üres posztamens fogadta a járóelöket. Furcsállották, talán hiányzott is az addig megszokott leányalak. Néhányan biztos kérdezősködtek is, azután lassan napirendre tértek felette. Volt ... nincs... 35 év után László Péter alkotása új helyre került. Nem hivatalosan, csak úgy. Nem volt szoboravatás, Olga szerényen a falhoz húzódva állt, továbbra is könyvét szorongatva. Az iskola összes tanulóját és pedagógusát megismerhette, a szülői értekezletek idején találkozhatott anyukákkal, apukákkal és fogadta a szakfelügyelőket is. Körülötte mindig zajlott az élet, bal oldalán nyílt a fiú WC ajtaja. Ám amikor estefelé becsukódott az iskola kapuja, néma csönd vette körül.

Vajon miért nem került vissza a talapzatára a szobor? Nem sérült meg, szerencsére nem kellett restaurálni. Mégis, kell valamilyen magyarázat, hogy „Olga” nem vált újra köztéri szoborrá. Abban az időben a közvélekedés sejteti vélte, hogy miután a rendszerváltás után több szobrot és szovjet emlékművet lebontottak, az *Úttörő lány* is hasonló sorsra jutott. A másik magyarázat inkább az igaz, hogy tartottak attól, hogy a vandálok nem fogják kímélni a művet. Talán még hozzájárulhatott 1990-ben létrejött politikai bizonytalanság is. Úgy vélték, hogy jó helyre került a szobor, nem lesz vele a továbbiakban gond. *Kozák Olga* 35 év után ténylegesen iskolás lány lett. Úgy tűnt, hogy László Péter szobra, kisebb viszontagságok

után megtalálta végleges helyét. A lépcsőházban megszokott látvánnyá vált, a gyerekek néha-néha megsimogatták. A nyolcadikosok az év végi ballagáson búcsúztak az iskolai évektől, természetesen elvonultak a szobor előtt is.

A '90-es évek végére a kerületben kiderült, hogy erősen lecsökkent az iskolai gyermeklétszám. Szervezeti átalakulások történtek, iskolákat vontak össze, intézmények szűntek meg. A Kozák téri Általános Iskola arra a sorsra jutott, hogy a 1999/2000-es tanév történetének utolsó tanéve volt. Júniusban megkezdődött az épület kiürítése, munkások és teherautók szorgoskodtak, őszre már az új alapítványi iskolának kellett a hely. Olga lekerült a földszint egyik raktárába, ott várta a sorsát.

Szabóné Molnár Ida a Rákospalotai Múzeum munkatársa is hallott az iskola költöztetéséről, tudott a szoborról is. Ő említette a Pestújhelyi Általános Iskola újonnan megválasztott igazgatójának, hogy valamit kellene tenni a szobor ügyében, mivel nagy a veszélye annak, hogy a nagy kavarodásban esetleg eltűnik. Szűcs Gusztávné Németberta Judit felvette a kapcsolatot az iskola igazgatójával. Egyeztettek az illetékesekkel is, ennek eredményeképp a szobrot elszállították a Pestújhelyi Iskolába. Nyár közepe volt, *Olga* új helyén ismételen raktárba került, újra egy rácsos ajtó mögött töltötte az idejét.

Augusztus közepén Szűcs Judit igazgatónő kórházba került, ahol szeptemberben tragikus hirtelenséggel elhunyt. Az iskolai tanévindítás miatt a feladatok sokasodtak, a szobor ügye természetesen nem volt fontos. Közben híre ment, hogy hová került a Kozák téri mű. Érdeklődő emberek jöttek az iskolába, alaposan szemügyre vették a szobrot. Közben telefonbeszélgetéseket bonyolítottak le, hogy mi történjen, hivatalos leveleket is írt az iskola vezetősége. Nosztalgikus érzéseket érezve, volt olyan önkormányzati képviselő, aki szívesen látta volna kertjében *Olgát*. Talán még soha nem irányult ennyi figyelem a

szoborra. A hivatalos döntés elhúzódott, teltek a napok. Néhány hét elteltével megunva a bizonytalanságot, az iskola karbantartói segítségével a szobrot elhelyezték az intézmény udvarán. Egy 5x5 méteres területű díszkert szélén betonozták be. Mozdíthatatlanságát még vasbetétekkel is megerősítették.

László Péter szobra, a *Leány*, nevezzük talán ezután így, talán végleges helyére került. Köztéri jellege is megmaradt, ember, azaz gyermek-közelbe került, hiszen eltűnt alóla a magas talpazat. Nem lehetett már csúfolni mozgalmár múltja miatt sem, elhagyhatta a borzalmas Kozák Olga nevet is. Egyszerűen ott állhatott az iskola udvarán, háta mögött sűrű bokrok, fenyők. Háttérben az iskola üvegablakai és az épület északi szárnya. Kora reggel arcára vetült a napsugár, kora délutánig verőfényben állhatott. Előtte reggelente az udvaron gyülekeztek a tanulók az iskolakezdesre, a szünetekben pedig játszottak, futkostak. Együtt élt az iskolai élettel, részt vett az iskolai ünnepeken, a Pestújhelyi Napok rendezvénysorozatán

László Gábor: Leány című szobra
(FOTÓ: VARGA GÁBOR VARGOSZ)

és látta azt is, ahogy az udvaron elhelyeztek egy időkapuszulát, melyet a tervek szerint 50 év múlva fognak kiemelni a föld mélyéről. Az ünnepség résztvevői leginkább gyerekek voltak, remélhetően megérik majd ezt az időt. Leány szobruknak szintén nagy esélye lesz erre, mert mennyi 50 év egy szobor életében...?

Teltek, múltak az évek, 12 tanév telt el Pestújhe-lyen. 2011-ben a szobor belépett az 57. életévébe. Június közepén elballagtak a nyolcadikosok, a többiek pedig elkezdték a nyári szünidőt, beköszöntött a vakáció. A nyári időszak mindig unalmas volt. Nem látott hetekig egy tanuló-t sem. Az udvaron csend honolt, csak a szomszéd macskája vonult el nap mint nap a kerítés mellett. Azért mindennek ellenére örült, hogy jó helyre került. Augusztus végén már várta nagyon az új tanévet. Az iskola tetőfelújítása és a kisebb reno-válási munkálatai a befejezéshez közeledtek. Megtörténtek az évnitő előkészületei, gyerekek és pedagógusok próbálták az ünnepi műsort. Még néhány nap, és újra itt lesz az összes tanuló. Nyári, csendes éjszaka volt. Még teljes a sötétség, csak az utcáról szűrődik némi világosság. Zaj szűrődik a kerítés felől. Két alak közeledik a *Leány* felé. Kezükben vasfűrész, gyors mozdulatokkal fűrészelni kezdik a szobrot. Gyorsan haladnak, a bronz viszonylag könnyen megadja magát az éles fűrészlapnak. Alig ad hangot a szerszám ahogy egyre mélyebben hatol az anyagba. Egy óra alatt végeznek a „munkával”. Az egyik telefont vesz elő, hív egy számot, de nem beszél bele. Most már újra csend van, várnak. Néhány perc múlva autózúgás, a két tagbaszakadt ember vállára emeli a szobrot. A kapuhoz viszik, áttemelik a kerítésen, ahol szintén két ember átveszi. Az emberek átmásznak a kerítésen, a szobor is bekerül az autóba. Az ajtók becsapódnak és az autó eltűnik a helyszínről. Az iskola kertjében ott marad a szobor két lába bokában elfűrészelve, a test többi része az autóban utazik valamerre. Reggel a technikai személyzet fedezi fel a lopást. Szomorú látvány a szobor maradványa. A betontömböt is

kiforgatták a földből, amihez a szobor össze volt betonozva... Az igazgatónő a biztonsági kamera felvételeit nézi vissza. Az udvar azon részét, ahol a szobor állt, nem védte kamera. Az utcai terület eseményei végig követhetők voltak. Megjelenik az autó, mozgás a kapunál. Megfigyelhető, hogy a szobrot berakják az autóba és elhajtanak. A kép minősége gyenge, fények villóznak, arcokat, alakokat és rendszámot sem lehet felismerni. Szürke és homályos minden. Csak az esemény időpontját rekonstruálhatjuk, hajnali 3 óra 10 perc... Ennyi. A szobrot meggyilkolták. Előre megfontoltan, vandál módon. A tett mozgatórugója az anyagi haszonszerzés, a tettesek alaposan megterveztek és megszervezték a bűncselekményt. Nekik a szobor csak egy tárgy volt, 100 kilogramm bronz, 50.000 Ft.

Pedig a szobor nem csak tárgy, hanem jóval több. Jelkép, eszmei értékkel. A legkevésbé bronz. Az emberi kultúra értékhor-dozója. László Péter szobra az örökkévalóságnak készült, de idő előtt elpusztult. Nem tudott ellent állni az ostobaságnak, a kapzsiságnak, a primitívségnek. Bronzszoborként évezredekig is állhatott volna, az időjárás nem tudta volna kikezdeni. Megdől-t az a mondás is, hogy csak azt nem lopják el, ami nincs lebetonozva... Tévedtünk. A világ egy ember alkotta művészeti tárggyal lett szegényebb. Vajon, tényleg csak ennyivel?

Rendőrségi hírekből

Az elloptott szobrot először 4-5 részre darabolták. Az egyik haszon-vastelepen a felismerhető műtárgy miatt nem vették át. Az elkövető ezután apróbb méretekre fűrészelte és így már az Őrbottyáni telepen átvételre került. A nyomozás során elfogták és előállították (KJ-t), a lopással gyanúsított személyt, aki már többszörösen volt büntetve. KJ előzetes letartóztatásba került. A szobor feldarabolt és meglelt darabjait a rendőrség lefoglalta és visszaadta a tulajdonosnak, a XV. kerületi Önkormányzatnak. A szobrot restaurálni nem lehet. Anyagi kár hozzávetőlegesen az újraöntés tekintetében 3-4 millió Ft.